

CANO ONT-GRENT DOOR DE JAREN HEEN

Luc Deneffe & Hilt Luyten | CANO | Vlaanderen

In 1988, 26 jaar geleden en vier jaar na de opstart van Agora, werd op een studiedag georganiseerd door vzw Jongerenbegeleiding voor de eerste keer open stilgestaan bij het gegeven dat wij in onze sector niet alleen met z'n allen te maken hebben met jongeren die specifieke zorg nodig hebben, maar ook met jongeren die méér dan dat vragen, nl. zéér specifieke zorg, 'bijzondere jeugdzorg'.

Aan de toen al afgewogen woordkeuze bleek dat alleen al het benoemen van deze doelgroep geen makkelijke zaak was. Maar de initiatiefnemers van de studiedag wilden juist het debat rond deze doelgroep heel bewust aanscherpen. Want wat velen dachten, werd eindelijk hardop uitgesproken. Er waren jongeren, adolescenten met een moeilijker gedragsprofiel, waarvoor niet altijd een gepaste opvangplaats werd gevonden.

Anders gezegd, jongeren die vaak geweigerd werden. En dus ging de studiedag door onder de naam 'Extreem moeilijk te begeleiden jongeren'. De bedoelde doelgroep betrof adolescenten met vergaand persoonlijk en maatschappelijk rege-lovertredend gedrag, m.n. agressie, automutilatie, problematisch druggebruik, delictgedrag, prostitutie,....

EXTREEM MOEILIK TE BEGELEIDEN JONGEREN?

De vraagstelling werden openlijk geponeerd :

- Hoe 'moeilijker' waren deze jongeren dan wel in vergelijking met de andere jongeren binnen de Bijzondere Jeugdzorg, die toch ook wel een complexere problematiek met zich meedragen?
- Hebben we het over de moeilijkheidsgraad van het gedrag, over de complexiteit van de problematiek waar deze jongeren mee te maken hebben of moeten we het eerder hebben over de moeilijkheidsgraad van de begeleidbaarheid ?
- Als er dan sprake is van verhoogde complexiteit (hetzij in doelgroep/problematiek/ begeleidbaarheid), vragen deze jongeren dan ook een bijzondere aanpak? Moeten we ons methodieken-arsenaal uitbreiden? Laat onze sectorale regelgeving, onze subsidiëring dit toe? Heeft onze sector m.a.w. wel voldoende adequate antwoorden voor deze groep jongere?

Zou het kunnen dat deze vragen vandaag nog altijd opvallend actueel zijn?

Op initiatief van het kabinet werd in 2014 een sneuvelnota opgemaakt, in voorbereiding op een actieplan, waar vele 'actoren' aan deelnemen. De titel van de nota luidt 'Contouren voor een doeltreffende zorg voor jongeren met een complexe meervoudige problematiek'. Met in de doelgroepomschrijving oa. "in de groep van jongeren met een complexe meervoudige problematiek zijn er een aantal jongeren die onze bijzondere en gezamenlijke aandacht vragen. In deze aandachtsgroep worden de actoren die er mee aan de slag gaan (op het vlak van hulpverlening, jeugdbescherming en jeugdsanctie) ge-

confronteerd met onmacht, handelingsverlegenheid en een gebrek aan effectieve instrumenten of werkvormen." Voor we op deze vraag ingaan, duiken we eerst de geschiedenis in, naar de vroege jaren negentig.

BACK TO THE 90'S

In de vroege jaren 90 was er quasi geen tot zeer weinig differentiatie in het sectorale hulpverleningsaanbod. Onze 'extreem moeilijker te begeleiden' jongens en meiden van de studiedag kwamen toen vaak terecht in de residentiële begeleidingstehuizen, die zelf heel zoekend waren naar het geschikte hulpprogramma. De meeste voorzieningen gaven aan dat ze niet voldoende methodisch geëquipeerd waren om voor deze jongeren een geschikt hulpaanbod uit te bouwen.

Maar er waren ook enkele residentiële voorzieningen, die – vaak historisch vanuit hun ontstaansgeschiedenis – zeer expliciet kozen voor deze doelgroep.

Het hulpverleningslandschap voor deze jongeren dreigde te versnipperen. De overheid, bekommerd om een stijgende groep adolescenten, die door de mazen van het welzijnsnet dreigden te glijpen, nam initiatief. Iets wat we overigens doorheen de geschiedenis die hier opgeschreven wordt, regelmatig zien; een overheid die zich sterk bekommert en initiatieven neemt of faciliteert. Het ZIB-project ging van start. ZIB stond voor 'zeer intensieve begeleidingstehuizen' en was één van de eerste onderzoeksprojecten specifiek gericht op adolescenten met een moeilijker gedrags- en begeleidingsprofiel. De drie participerende ZIB-voorzieningen kregen opvallend veel ruimte. Ze mochten experimenteren met innoverende methodieken, passeerden op een aantal punten de toen nog strikte regelgeving rond aantal dagen

CANO ONT-GRENST DOOR DE JAREN HEEN

verblijf in de context, kregen extra financiële middelen maar ondertekenden in ruil voor opnameplicht en een begeleidingsengagement. Een primeur in onze sector.

Het ZIB-project was wellicht een belangrijk kantelmoment voor de sector Bijzondere Jeugdzorg. Binnen een zeer intensieve samenwerking tussen beleid, academisch onderzoeksveld en de praktijk werd voor de eerste keer geld vrijgemaakt om in de Bijzondere Jeugdzorg te differentiëren op moeilijkheidsgraad, om de regelgeving te bevragen, om te innoveren. Er was ruimte en open dialoog om te zoeken naar nieuwe antwoorden op hulpvragen, problematieken en doelgroepen, waarop toen onvoldoende efficiënt kon gereageerd worden. Het door Professor Walgraave gecoacht onderzoek gaf zelfs een eerste aanzet tot resultaatsbevraging en effectmeting. Het laatste jaar van dit experiment was het geld echter op, zodat ZIB vroegtijdig en zonder effectevaluatie werd stopgezet.

Maar de ZIB'ers roerden hun staart. Feit was dat in de zomer van 1995 een nieuw project opstartte, met de naam 'Steunpunt Voorzieningen categorie 1bis'. Een door de overheid gecoördineerd samenwerkingsverband met 6 partners, die allen expliciet kozen voor het moeilijkere te begeleiden adolescentenpubliek. Het steunpunt kreeg de opdracht de dertig bestaande voorzieningen cat.1bis, die zich vanuit hun erkenning specifiek moesten richten tot een iets moeilijker adolescentenpubliek, bijeen te brengen, good practices uit te wisselen en methodiekenvernieuwing te stimuleren.

De respons was, achteraf gezien, in feite overweldigend. Begeleiders en stafmedewerkers bespraken samen thema's, die de volgende jaren blijvende impact zouden hebben op de verdere uitbouw van onze hulpverlening, nl. herstelgericht omgaan met delicten, constructief sanctioneren, projecten als aanvullend hulpaanbod, trajectbegeleiding, contextondersteuning. En dan was er nog de hamvraag 'Over welke adolescenten hebben we 't nu in feite?' Is er een doelgroepafbakening mogelijk, nodig, wenselijk?

DE CANO-MUSKETIERS

Na drie volle werkjaren sloot het Steunpunt haar werkzaamheden af. De vier residentiële partners van dit samenwerkingsverband Jongerenwerking Pieter Simenon, De Wissel, het Oranjehuis en Cirkant bleven echter als vier musketiers (of eerder vier Don Quichotes) het debat aanzwengelen, zowel met elkaar als met de overheid. Consequent met hun uitgangsvisie zochten ze op de eerste plaats naar wat hen

verbond, naar de gelijkenissen in hun hulpverleningspraktijk. Begin 2001 werd een gezamenlijke tekst gepubliceerd met de krachtlijnen van een hulpprogramma, waar ze zich alle vier in thuis voelden.

Wat achteraf zou benoemd worden als de eerste CANO-visietekst waarin wij (1) openlijk pleitten voor een herdefiniëren van de toenmalige residentiële hulpverlening, (2) het begin- en eindpunt van het hulptraject legden in de context van de minderjarige, (3) beschreven hoe flexibel 'zappen' tussen de verschillende verblijfsmilieus het hulptraject kon versterken en (4) resoluut opteeden voor erg intensieve contextbegeleiding (een totaal vreemde denkpiste binnen het toenmalig residentieel denken). Het netwerk rond de jongere en de context werd actief aangesproken en extra geactiveerd.

Op zoek naar een overkoepelende naam en gepaste symboliek werd CANO, centrum voor actieve netwerkontwikkeling en omgevingsondersteuning, gelanceerd:

Intussen was er in de sector beroering gekomen rond de gebrekkige doorstroom van jongeren uit de gemeenschapsvoorziening. De overheid nam ten derde male initiatief. Op basis van de door CANO-organisaties zeer herkenbare uitgangspunten en vanuit een gedeelde visie, lanceerde ze in 2002 de GKRb-projecten, de gestructureerde kortdurende residentiële begeleidingen.

De vlieger ging op. Bijna alle GKRb-voorzieningen van toen sloten aan bij de CANO-groep waardoor de oorspronkelijke vier uitgebreid werden met Hadron, Maria Goretti (Binnenstad), de Pas (Sporen) en Stappen. CANO telde acht organisaties. Tijd ook om de visietekst van CANO te herschrijven (2007). Visie en tekst kunnen niet anders dan dynamisch zijn, net als jongeren en gezinnen en de maatschappij waarin we leven.

Helemaal matcht het GKRb-verhaal niet met de realiteit.

Creepy White Rabbit

CANO ONT-GRENST DOOR DE JAREN HEEN

Want niet alleen in de CANO-organisaties worden jongeren begeleid die uit de gemeenschapsvoorzieningen komen. Het Antwerpse GIT-experiment trok de doelgroep open.

EEN LANS BREKEN VOOR FLEXIBELE TRAJECTEN

Intussen en wellicht niet helemaal toevallig was een ander debat brandend actueel geworden in het residentiële circuit, namelijk het gebrekkig wettelijk kader in functie van het flexibel schakelen tussen residentie en thuismilieu. Deze wettelijke lacune stond haaks op het nieuwe contextuele denken. De CANO-partners hadden zich losgemaakt van het rigide residentiële begeleidingskader en pleitten openlijk voor meer flexibele begeleidingstrajecten, met soepele en transparante doorschakelmogelijkheden tussen verschillende hulpvormen. Ook hier keerde het tij. De nieuwe flexibele norm werd geïnstalleerd. De sector mocht en kon experimenteren met het wegwerken van schotten tussen de hulpvormen en de eerste Multifunctionele Centra (MFC) gingen van start.

In het bijzonder plan jeugdzorg (2006) lezen we doelstelling 36: "Wij gieten het CANO-model in een protocol". De toelichting bij deze doelstelling brengt één en ander, dat we voorheen beschreven, samen: "Het CANO-model past binnen de eerder geformuleerde opvatting van flexibel hulpaanbod. We willen deze methodiek protocolleren en hierbij de principes van de werkvorm Gestructureerde Kortdurende Residentiële Begeleiding (GKRB) en Gestructureerde Intensieve Trajectbegeleiding (GIT) mee integreren. In het proefproject met de multifunctionele centra willen we deze methodiek expliciet opnemen."

Een protocol dat in 2011 afgerond werd. Op 7 maart 2012 kent Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, Jo Vandeurzen, de CANO-voorzieningen een kwaliteitslabel toe. Daarmee drukt de minister zijn erkenning uit voor de in deze centra ontwikkelde expertise.

Heel herkenbaar, als een rode draad door CANO, nemen we hier de grondwaarden over zoals beschreven in het protocol:

- Jongeren groeien het best op in hun eigen leefomgeving.

- Jongeren, ouders en steunfiguren hebben positieve mogelijkheden, oplossingscapaciteiten en krachtbronnen die moeten aangesproken worden om eigen oplossingen te ontwikkelen.
- De hulpverlening heeft als opdracht inclusie te realiseren en nieuwe uitsluiting van cliëntsystemen uit maatschappelijke structuren te voorkomen.¹

De recente geschiedenis, het Experimentele Modulair Kader (EMK), het nieuwe jeugddecreet, is ieder bekend. In de rondzendbrief van 18 juli 2012 worden de CANO-organisaties uitgenodigd als prioritaire voorzieningen om in te stappen in het EMK vanaf 1 januari 2013. Met het EMK wordt er werk gemaakt van "het proces naar een meer flexibele en multifunctioneel georganiseerde jeugdhulp". Verder lezen we in de toelichting "dat interventies in

het gezinssysteem effectiever zijn dan uithuisplaatsingen maar er ook bij uithuisplaatsing met en in de context gewerkt moet worden".

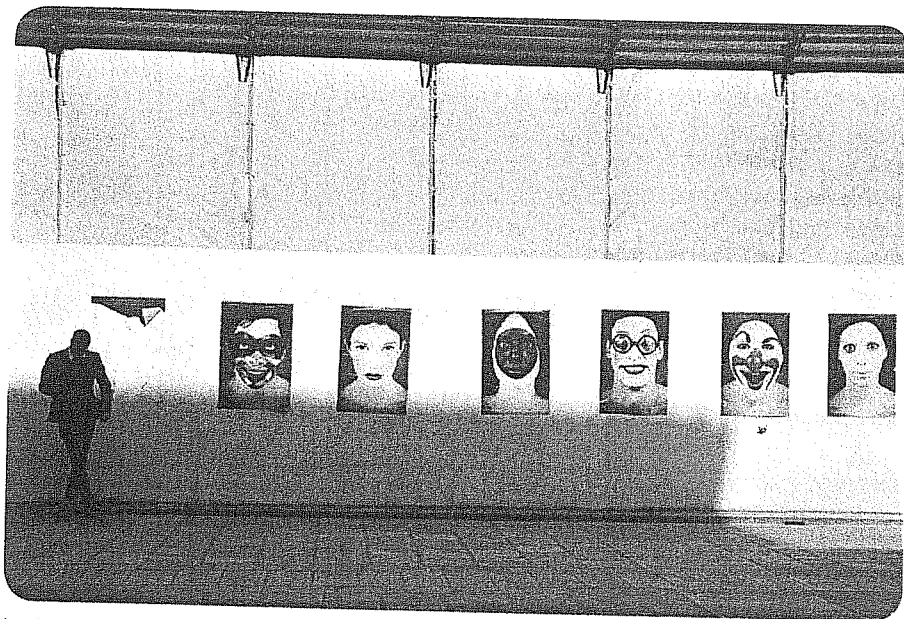
Eveneens krijgen een aantal projecten, die binnen organisaties ontwikkeld werden om met de specifieke doelgroep te werken, een reguliere plaats in het landschap, onder meer onder 'ondersteunende modules'.

Via een hertekening van de organisaties en het creëren van specifieke modules, kan een actuele werking vorm gegeven worden binnen deze nieuwe kaders en noden. In een interview met een van de CANO-medewerkers lezen we: "In het verleden moesten we erg creatief omspringen met de wet. Nu kunnen we zelf beslissen waar we onze focus leggen en kunnen we gemakkelijker verschillende taken combineren. Vroeger hadden we een hele reeks administratieve bokkensprongen nodig."

Een sterke en duidelijke keuze van het beleid. Als CANO-organisaties zijn we blij bijgedragen te mogen hebben en inspiratie geweest te zijn voor het EMK en het nieuwe decreet integrale jeugdhulp. Een kanttekening, gezien de flexibiliteit nu gevat wordt door een systeem, voelen we evenwel in onze werkingen ook de beperktheden van dit systeem, van elke systeem. Termen als benutting en bezetting, lineaire berekeningen, plakken niet altijd op onze jongeren en gezinnen, op wat nodig is om vast te klampen in een traject, om jongere en gezin en begeleiders te ondersteunen.

¹ CANO-visietekst en protocol zijn terug te vinden op de website www.canovlaanderen.be.

CANO ONT-GRENT DOOR DE JAREN HEEN

In 2012 werd het CANO-samenwerkingsverband uitgebreid met Bethanie in Kortrijk. Per 1 januari 2015 zullen nog twee organisaties aansluiten: Van Celst, afdeling van Jeugdzorg Emmaüs uit Antwerpen en een eerste organisatie van buiten onze sector, Jongerencluster Psychiatrisch Centrum Sleidinge. Aldus telt CANO vandaag elf organisaties, verspreid over Vlaanderen.

Daarmee is ook de uitdaging voor CANO geformuleerd. Enerzijds is er de behoefte aan verdieping. Belangrijke krachtlijnen werden gedistilleerd uit de Waarderende-Onderzoeksdag CANO van september 2013. We noemen er twee waar CANO-werkgroepen zich over buigen :

- Het heruitvinden van de verblijfsfunctie in CANO: het residentiële werk doch evenzeer het verruimen van de verblijfsfunctie, buiten het gemoduleerde begrip verblijf.
- Tien volwassenen in het netwerk: samen met de jongere en de ouders zoeken we in iedere begeleiding naar tien volwassenen, niet professionelen, die mee het handlingsplan opnemen.

Ook uit de vraag van ervaringsuitwisseling en de idee van de CANO-klas blijkt diezelfde behoefte. Ook een herschrijven van de visietekst, van het protocol kondigt zich al langer aan.

In dit herschrijven zullen vele vragen geformuleerd worden. We geven alvast één van de vragen mee: 'Hoe kan de professionele nood aan specialiseren en samenwerken tussen hulpverleningssectoren (Integrale Jeugdhulp), het verder ver-bijzonder-en zich verhouden tot datgene waarvoor we ook staan, onze jongeren en gezinnen deel laten uitmaken van de maatschappij, dus

vooral niet af-zonder-en, plaatsingen vermijden, de zorg terug in de maatschappij zetten in de daartoe bedoelde instituties, "normaliseren", includeren ?'

Anderzijds is er de vraag naar verbreding. In het opmaken van een protocol zit immers ook de uitnodiging naar anderen om aan te sluiten. Zeker zijn we daar als CANO geboeid dat deze verbreding ook buiten onze sector zijn weg vindt.

Beide behoeften hebben hun plek. Als CANO-samenwerkingsverband zullen we prioriteiten moeten vastleggen en faseren, cq. extra-ondersteuning zoeken.

Maar zeker varen we voort naar onbekende en boeiende wateren. En dat wensen we Agora eveneens toe.

AUTEURS EN CONTACTGEGEVENS

Hilt Luyten, voormalig algemeen directeur Cirkant vzw
hilt.luyten@cirkant-vzw.be

Luc Deneffe, directeur de Wissel vzw
luc.deneffe@wissel.be